

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITI YA 11

PUDUNGWANA 2018

**SESOTHO PUO YA LAPENG PAMPIRI YA 2
MEMORANTAMO**

MATSHWAO: 80

Memorantamo ona a na le maqephe a 18.

TEMOSO HO BATSHWAYI

KGETHO YA DIPOTSO LE DINTLHA TSE DING:

- Ha mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, tshwaya feela karabo ya pele (**mohlalobuwa ha a lokela ho araba potso e telele le dipotso tse kgutshwane mofuteng o le mong wa sengolwa**).
- Haeba a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, (dithothokiso tseo a di rutilweng tshwaya feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Haeba a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, tshwaya karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe ha feela a arabile e le nngwe ya dipotso tse kgutshwane le e le nngwe ya potso e telele.
- Ha mohlalobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele e e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe di fosahetse, tshwaya ho ya ka memorandamo.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o thunthetsang moelelo, fosisa karabo e jwalo.
- Haeba mopeleto o sa thunthetse moelelo, tshwaya karabo eo e nepahetse.
- **Potso e telele:**
 - Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswe a behilweng (kgutshwane), se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a iphele ka mosing. Haeba moqoqo o le molelele haholo, tshwaya ho ya ka seo mohlalobuwa a se ngotseng. **Sebedisa ruburiki ya ho lekantshetsa e SEHLOMATHISONG sa A le SEHLOMATHISONG sa B ho lekantshetsa moqoqo wa mohlalobuwa.**
- **Dipotso tse kgutshwane:**
 - Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a (di-a-bulwa le di-a – kwalwa) moo a lokelang ho qotsa, se behe kotlo.
 - Bakeng sa dipotso tse bulehileng, se ka aba matshwao bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/KE A HANA. Lebaka/tshebediso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
 - Ha ho matshwao a ajwang bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPLO. Lebaka/tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO- SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 10]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho) kutlwahalo le nnetefatso (Tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng.	5-6 -O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang. -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshehetswa ho tswa thothokisong. -Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	4 -O bontsha kutlwisiso mme o hlalositse se botswang ka tshwanelo. -O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang. -O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang. -O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.	3 -O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang. -O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshehetsa sehlooho. -Tse ding tsa dintlha tse sebedisitsweng ho tshehetsa sehlooho di ntle. Tse ding tsa dintlha di tsheheditse empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. -Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.	2 -O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang. -Ho batla ho se dintlha tse hlahisitsweng ho tshehetsa sehlooho. -Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.	0-1 -Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang. -Dintlha tse tshehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong. -Mohlalobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.
MATSHWAO A 6	4	3	2	1	0-1
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO Sebopeho, nehelano le tlhophiso ya mehopololo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebedisitsweng	-Sebopeho se hlahisitswe ka tsela e momahaneng. -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. -O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/ ho bala.	-Sebopeho ke se hlakileng mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. -Tlhahiso ya mehopololo ke e utlwisisahang. -Tshebediso ya puo sehalo le setaele di nepahetse.	-O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho. -Tlhahiso ya mehopololo e a haella, ha e hlalohanyeha mme ha e na momahano. -Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng.	-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseg. -Mehopololo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Sehala le setaele ha se tse loketseng.	-Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang. -Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.
MATSHWAO A 3					

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bophelo ke leeto – S J Mamashela

TATAISO HO BATSHWAYI

Bala nehelano ya mohlalobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo–ho be le selelekela, mmele o bopehilweng ka diratswana Moqoqo o be le kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwayi a tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopelo le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatseko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehileng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng mme motshwayi a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlalobuwa.
- Ela hloko hore dintlha tsa mohlalobuwa di ke ke tsa behwa ka tatelano e hlahellang mona.

Sebopelo le Tshebediso ya puo

- Nehelano ya mohlalobuwa e be ka tsela ya moqoqo.
- Puo, setaele le sehalo di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang:

Selelekela

Thothokiso ena ke ya mofuta wa thuto moo sethothokisi se rutang batho le hona ho ba hlokomedisa hore ha se ka dinako tsohle bophelo bo bang bonolo. Sethothokisi se bolela ha bophelong ho le teng tse bohloko ha mmoho le tse monate.

Makgabane a ka lebellwang

Ho melathothokiso re fumana makgabane/dibetsa tse latelang tsa bothothokisi.

• Phetapheto ya mantswa

- Molathothokisong wa 1 le 2 sethothokisi se sebedisitse **phetapheto ya mantswa e tshekalletseng** ka lentse **'leeto'**. Bohlokwa ba phetapheto ya mantswa e tshekalletseng ke ho tlamahanya/hokela melathothokiso ena.
- Molathothokisong wa 11, sethothokisi se sebedistse **phetapheto ya mantswa e rapameng** ka lentse **'leetong'**. Bohlokwa ke ho hatella hore re bafeti lefatsheng.
- Molathothokisong wa 9 sethothokisi se sebedisitse phetapheto ya moelelo, Ka mantswa 'Tse re dihang moya le tse teteletsang maikutlo' sepheo e le ho bontsha hore bophelong ho teng dintho tse nyahamisang.
- Molathothokisong wa 8 sethothokisi se sebedisitse kgefutsohare ka sepheo sa ho lekanya mohopolo o tlileng pele ho kgefutsohare le o tlang ka morao ho kgefutsohare.

- **Tshwantshiso**

- Molathothokisong wa 6, sethohokisi se sebedisitse **tshwantshiso** 'Bophelo ke leeto' e le ho totobatsa hore bophelo ha bo bonolo.

- **Tatolano**

Molathothokisong wa 8 sethohokisi se sebedisitse tatolano ka mantswa **'tse bohloko – tse monate** ho toboketsa hore bophelong ho teng dintho ka ho fapana.

- **Kgonyetso**

Melathothokisong ya 7,13 ka lentswa **etong** le **14** ka lentswa **hlomo** sethohokisi se sebedisitse kgonyetso ena ho potlakisa morethetho wa melathothokiso/fokotsa dinoko tsa mantswa ao/ho fa mantswa a re bopelang kgonyetso sefutho.

Molaetsa

Molaetsa wa thothokiso ena ke ho hlokomedisa le ho ruta batho hore bophelo ke leeto leo re lokelang ho itkiseletsa lona jwalo ka maeto a mang.

Phethelo

Bophelo ha bo bonolo, re kopana le dintho tse ngata tse bohloko le tse monate. **[10]**

POTSO YA 2**Joo feshene! – S J Mamashela**

- 2.1 Lekgotsi ✓ (1)
- 2.2 Ke phetapheto ya mantswa e rapameng/Phetapheto ya moelelo. ✓
Sepheo ke ho toboketsa/hatella/sidilella mohopolo ✓ (2)
- 2.3 Ke mohopolo wa hore maqheku le maqhekwana ha a ipehe fatshe / ha ba
ikgalale./a ikakgetse ka setotswana fesheneng ✓✓ (2)
- 2.4 Tlohelo✓ (1)
- 2.5 Ke maikutlo a ho Makala. ✓ Sethothokisi se makalletse hore feshene ena
e se e kenwe le ke maqheku le maqhekwana. ✓ (2)
- 2.6 Mookotaba wa thothokiso ke wa hore batho ba ipabotse/nkehile ke
meaparo le diketso tsa matsatsi a jwale ✓✓ (2)

[10]

POTSO YA 3**Lefu le a rwalla – R J Moloji**

- 3.1 Ntho/rumo/tsatsi. √ (1)
- 3.2 Karaburetso ya kutlo. √ (1)
- 3.3 Tshwantshiso ena e bontsha hore lefu ha le fihlile le a hlaba/utlwisa bohloko/ bohloko ba lefu ha bo tiisetsehe. √√ (2)
- 3.4 Ke maikutlo a bohloko/qenehelo/tlhonamo ke ho lahlehelwa ke bao re ba ratang. √√ (2)
- 3.5 Apostrofi √ ke ho matlafatsa hore lefu ha le na qenehelo. √ (2)
- 3.6 Sethothokisi se tebisitse maikutlo ka lefu/Sethothokisi se ngongorehile ka lefu le qetang batho/Sethothokisi se totobatsa hore batho bohle ba tshaba lefu. √√ (2)
- [10]**

POTSO YA 4**Lelala o tswele pele–S J Mamashela**

- 4.1 Phetapheto ya moelelo √ (1)
- 4.2 Mathata a le mangata/ho le thata/ho le boima/ho nyolosetsa. √√
[Tshwaya e le nngwe] (2)
- 4.3 Ke ho lekalekanya mohopolo o tlleng pele ho kgefutsohare le mohopolo o qetelang molathothokiso. √√ (2)
- 4.4 Lehlaso/khorase √ (1)
- 4.5 Ke maikutlo a ho nyahama/ kgathala matla/a ho kgathatseha ka lebaka la tshotleho. √√ (2)
- 4.6 a, b, c, d √√ (2)
- [10]**

POTSO YA 5**Bophelo – J Ramathe**

- 5.1 Ke batjha ✓ (1)
- 5.2 Bophelo bo boima/ bo thata/bo a nyolosetsa ✓✓ (2)
- 5.3 Papiso/tshwantshanyo ✓ (1)
- 5.4 Ke lebotsi ✓ Ke ho imakatsa ✓ (2)
- 5.5 Ke sehalo se bonolo/ fatshe/ /se ikokobeditseng/ se qekang/ se eletsang hore thuto e hloka mamello. ✓✓ (2)
- 5.6 Bohlale le ho sebetsa ka boitelo bo a putsa./ ha ho kgomo ya boroko ✓✓ (2)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO - SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	5. Phihlello e babatsehang	4. Phihlello e supang bokgoni	3. Phihlello e mahareng	2. Phihlello ya motheo feela	1. Phihlello e haellang
DIKAHAHARE	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng. MATSHWAO 15	-Karabelo e hlahisitse ka tsela e babatsehang: 14–15. -Karabelo e hlahisitse ka bokgabane: 12–13. -Sehlooho se manollotswe ka botebo. -O hlahitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhetswang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.	-O bontsha kutlwisiso mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlahitse karabelo e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitwang kamoo ho lokelang. -Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.	-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullutsweng ka botlalo. -Tse ding tsa dintlha di tshhetsa sehlooho. -Dintlha tse ding di tshheditswe, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.	-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo -O hlahitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa.	-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho. -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso Dintlha ha se tse kgodisang -Mohlahlobuwa ha a utlwisiso hantle mofuta ona wa sengolwa.
SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Sebopeliso, le tlhophiso ya mehopolo le nehelano e nang le neeletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, sehalo le setaele tse sebediswang temeng. MATSHWAO A 10	-Sebopeliso se momahaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, le ho nepahala.	-Sebopeliso ke se hlakileng mme dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang. -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitse ka tsela e momahaneng -Dintlha di hlahisitse ka tsela e hlalohanyehang -Puo, sehalo le setaele boholo di nepahetse.	-O hlahitse bopaki bo itseng ba sebopeliso. -Tlhalohanyo le momahano di teng le ha di kgera. -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehalo le setaele tsona di batla di loketse. -Tlhalohanyo ya mehopolo e a haella, ha e hlalohanyehang mme ha e na momahano. -Puo ya diratswana e batla e nepahetse.	-Sebopeliso se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopolo ha e hlahitse ka tsela e hlalohanyehang. -Diphoso tshebedisong ya puo di totobetse -Sehalo le setaele ha di a lokela mosebetsi. -Puo ya diratswana e fosahetse.	-Kgaello ya ho rala sebopeliso ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolo Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahitse tema e fokolang haholo. -Puo ya diratswana e fosahetse.
MATSHWAO	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik =
Sebopeho le Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwayi a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

POTSO YA 6: Potso e telele ya moqoqo

Lekgapetla la panana

Selelekela

Motswadi e mong le e mong o tlameha ho nka boikarabelo bo phethahetseng kgolong ya ngwana wa hae. Ho feta mona motswadi o lokela ho ela hloko maemo ao ngwana a teanang le ona tseleng ya hae ya bophelo. Motswadi o lokela ho ithuta ngwana wa hae ka hohlehohle. Sengolweng sena 'Lekgapetla la panana' ho bonahala Mmalehola a hlolehile ho tsotella Tswalano.

Dikamano le Tswalano

Tswalano ke ngwana ya hodiswang ke batswadi ka bobedi. Ho bonahala dikamano tsa hae le ntatae, Lesibu e le tse matla ka ha o tlwaetse ntatae Lesibu ho feta Mmalehola mmae.

- Mmalehola o thabela tshehetso eo a e fumanang ho monna wa hae Lesibu mabapi le ho hlokomela ngwana.
- O thabiswa ke ho bona monna wa hae e le mokgelo banneng ba bang ba motse.
- Mmalehola o hlolehile ho bona boitshwaro bo bobele ba Lesibu ngwaneng wa bona.
- Lesibu o hlekefeditse Tswalano ka motabo a le dikgwedinyana a hlahile. Tswalano o llile ha bohloko, empa Mmalehola ha ya ka a hlokomela hore selo seo se bolelang, ho teng o fihlile a nyantsha ngwana.
- Mmalehola o fihla ngwana a hlatsuwa ke ntatae, empa ha a itlhophe ka ho botsa lebaka la hore Lesibu a hlatswe ngwana.
- Lesibu o lahla leleiri la ngwana ka mora ho mo hlekefetsa ka motabo. Sena ha se tshose Mmalehola hohang hore ke ka lebaka la eng Lesibu e tla ba yena ya lahlang leleiri la ngwana.
- Lesibu o hanela Tswalano ha a eya sekolong, empa Mmalehola ha a itlhophe ka ho mmotsa lebaka la ho hanela Tswalano ho ya sekolong
- Lesibu o boela o hlekefetsa Tswalano ka tsela ya motabo ha a le dilemo di 15, o bile o laela Tswalano hore a hlatswe diaparo tseo a neng a di apere. Mmalehola ha a fihla ho tswa kopanong ha a botse Tswalano hore ke ka lebaka lang a hlatswitse diaparo tse neng di sa tshilafala.
- Mmalehola o hloleha ho bona kगतello ya maikutlo eo Tswalano a neng a tobane le yona ka mora hore ntatae a mo bête, a be a mo tshose ka hore o tla mmolaya ha a ka bolella batho.
- Mmalehola ha a botse Tswalano ka ho ima ha hae ngwana wa pele, le hona ho buisana le Lesibu ka kemaro ya Tswalano. O thabela ha monna a sa botse letho mme le yena o iphapanyetsa sena.
- Tswalano o ima lekgetlo la bobedi, le teng Mmalehola o botsa Tswalano ka tsela e sa bontsheng ho utlwa bohloko kapa hona ho tshwenyeha ke sena.
- Mmalehola le ha a se a utlwa hore bana ba Tswalano ba na le letshwao la Bakgatla, ha a itlhophe ka ho botsa hore ke bana ba mang ho teng o batla hore taba ena e bolokwe e le lekunutu.
- Tswalano o bolella *soshealewekha* ka hore bana ba hae ke ba ntatae, Mmalehola ha a thabele tsela eo ebang Tswalano o hlahisitse lekunutu lena ka teng, o sa phehelletse hore o batla e buuwe ke lelapa e se kenye ba semmuso.

Phethelo

Mmalehola ho bonahala e le motswadi ya hlokang tlhokomelo ngwaneng wa bona hoo e bang o hlolehile ho bona maima ao Tswalano a tobaneng le ona. Ho feta mona re bona a tsotelletse ho tshirelletsa lenyalo la hae ho feta bokamoso ba ngwana.

[25]

POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**Lekgapetla la panana – J Mokoena**

- 7.1 Ke taba ya ho ratana ha Tswalano le Lesibu. √ (1)
- 7.2 Ka tsela ya hore ngwana wa ngwanana o lokela ho dula le monna ha e le hore o se a ntsheditswe dikgomo tsa bohadi. √√ (2)
- 7.3 Lesibu o ile a honyela mesifa mme a hloleha ke ho tsamaya. √√ (2)
- 7.4 Ke kgohlano ya hore Lesibu o qetelletse a betile ngwana wa hae. √ (1)
- 7.5 Ke ketsahalo ya hore Lesibu o ile a isa ngwana wa hae kliniking, mme manese a tsota le ho rorisa ketsahalo ena √√ (2)
- 7.6 Di etsahalla tikolong ya ditoropong/malekesheneng. √ Ho teng setsi sa mabenkele moo Lesibu a neng atisa ho reka diaparo teng. √
[Tshwaya mehlala e meng e bontshang tikoloho ya makeisheneng ho tswa bukeng] (2)
- 7.7 O ile a mo pepa ka mokgwa wa opareishene/ka ho sehwa. √ (1)
- 7.8 Ke ho ba jesa tjhefo. √√ (2)
- 7.9 Ke letshwao la Bakgatla leo bana ba Tswalano ba neng ba e na le lona mmeleng/Tswalano o ile a bolella soshialewekha. √√ (2)
- 7.10 Ke ketsahalo ya hore Tswalano o ne a ka ipolaya/o ne a ka tswa sekolo/A be le kगतello ya maikutlo/A theohe boitshepo. √√ (2)
- 7.11 Ke maikutlo a ho ba ditlhong/Tshwabo a ho se batle ha ditaba tsa ha hae di ka tsa sebetswa semolao. √√ (2)
- 7.12 Ke tomatso ya hore Lesibu o hlekefetsa ngwana wa hae, empa tebello e le hore e be yena ya tshireletsang ngwana. √√ (2)
- 7.13 Ke ketsahalo ya hore o hlolehile ho hlokomela hore ngwana o a hlekefetswa/O hlolehile ho hlokomela ho se thabe ha ngwana moyeng. √√ (2)
- 7.14 Tjhe ha ke mo utlwele bohloko hobane o senyeditse ngwana wa hae bokamoso ka ho mo hlekefetsa. √√ (2)

[25]

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

POTSO 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO

LETLOTLO LA BASOTHO

Selelekela

Maele a Basotho a nepile ha a re 'Mphemphe e a lapisa motho o kgonwa ke sa ntlo ya hae' Sena se totobala hantle tshomong ya Mmutlanyana le Taumoholo le dithokong tsa Batlokwa.

- Tshomong ya Mmutlanyana le Taumoholo mmoho le thokong ya seboko sa Batlokoa, ho a totobala hore ha motho a sa kgone ho iketsetsa o bolawa ke lephako.
- Tshomong ya Mmutlanyana le Taumoholo, ha ba utlwa hore lephako le a uba Taumoholo le mmutlanyana ba ile ba etsa leqheka la ho iphumanela dijo.
- Ba ile ba aha lesaka ka matsoho a bona, mme ha ba qeta ba etsa leqheka la hore Taumoholo a itjhwise. Mmutlanyana o ile a bitsa diphoofolo kaofela hore di tlo nnetefatsa hore e feela Taumoholo a shwele.
- Ha diphoofolo di se di kene ka sakeng, Mmutlanyana o ile a kwala lesaka yaba Taumoholo o a tsoha, mme a bolaya diphoofolo tse kgutshwane, tse sa kgonang ho tloa lesaka.
- Ha ba qeta ho bolaya diphoofolo tseo, ba ile ba beka nama ho etsa dihwapa, ha beswa e nonneng ha e nngwe e ile ya phehwa hore e tlo jewa.
- Ka tsela e jwalo, le Batlokoa ke batho ba kgothetseng hobane ha ba je bohobe ba maobane, ba ja polokwe e ntjha.
- Ke setjhaba se iketsetsang hobane ha ba sa etse jwalo ba tla kgohlela maphako.
- Basadi ba Batlokoa ba bile ba na le boikarabelo ba ho fepa banna ba bona hore ba se lape hobane ba nyetswe ka dikgomo le ka dikgutshwane.
- Hape basadi ba Batlokoa ke batho ba kgothetseng hobane ha a lebella ho phehelwa ke batho ba bang.

Phethelo

Bophelong re lokela ho tseba hore tsohle ha di tle ha bonolo etswe matsoho a lemissetsa mmetso.

[25]

POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**Letlotlo la Basotho**

- 9.1 Ledingwana ✓ (1)
- 9.2 Molefe/Motlokoa ✓ (1)
- 9.3 Nkwe ✓ (1)
- 9.4 Ke dithoko tsa marena a Basotho ✓✓ (2)
- 9.5 Bale ke banana ba kgwetseng/ ba lebollong la Basotho la bomme, moo teng ba hodiswang hore e be bomme ba phethahetseng kamoso. ✓✓ (2)
- 9.6 Ke ha batho ba tlohela mosebetsi ka lehare. ✓ (1)
- 9.7 O ne a tloha Loting ✓ Tlokoeng Lesotho. ✓ (2)
- 9.8 Ke mehleng ya kgale ya bohohoholo. ✓ Madimo a neng a eja batho ✓ (2)
- 9.9 O sebete ✓ o kgonne ho bolaya kgodumodumo e neng e jele setjhaba ha sala motho a le mong ha mmoho le diphoofolo kaofela. ✓ (2)
- 9.10 Ke mophetwa ya folete ✓ O ile a bolaya setjhaba ha mmoho le diphoofolo ntle le qenehelo ya letho. ✓ (2)
- 9.11 Ke ketsahalo ya hore ngwana e monyane dilemong o kgonne ho pholosa setjhaba se neng se kwentswe ke kgodumodumo, mme setjhaba sa mmeha morena ka baka la sebete sa hae ✓✓ (2)
- 9.12 E ho jwalo, Moshanyana Senkatana o fekisitse matla a Kgodumodumo ka hore le yona a qetelle a e bolaile mme setjhaba sa boela sa phela hape. ✓✓ (2)
- 9.13 Ke moo Moshanyana Senkatana a bolayang Kgodumodumo. ✓✓ (2)
- 9.14 Ke kgohlano ya kante. ✓ Ka hobane kgodumodumo o kwentse setjhaba sohle ka sehloho. ✓ (2)
- 9.15 Ke ikutlwa ke thabile hobane setjhaba se boetse sa fumana ho phela hape. ✓ (1)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

POTSO YA 10: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)**MALEFANE – NP Maake****KAROLO YA C: TSHWANTSHISO****Selelekela**

Semelo ke botho ba motho bo seng pepeneneng. Botho ba motho bo ka hlalosa ho ya diketso tsa hae, dipuo tsa sebakadi, seo. Theho ya mabitso le boipuiso di ka re senolela semelo sa sebakadi.

Malefane

Malefane ke tittjhere sekolong sa habo mme o iponahatsa ka botho bo fapaneng ho dibakadi tse ding sengolweng.

- Malefane o lerato. Sena re bona kamoo a ratang kgarebe ya hae Mapule ha mmoho le bao ba mo potapotileng.
- O hloka botsitso/boikemelo. Re bona ha a nkelwa diqeto ke Nkubu le ntatae Letshela ka hore a tlohele mosebetsi wa hae botitjhere.
- Ke sethoto. Le ha a rutehile jwalo, o hloleha ho bona le ha mmae a mo hlokomedisa dira tsa hae.
- O na le boikokobetso. Re bona ha sa phehisi Letshela nakong eo a mo hlohlelletsang hore a kenele dipolotiki le hore ho tshetshisetswe lenyalo la hae morao.
- O a tshepahala. Re bona ha sebelletsa mokga wa bona wa dipolotiki ho fihlela o ba boemong bo hodimo.
- O leqophe/O na le boiphetetso. O ile a latella Nkubu ka hore a mo kgutlisetse mosebetsing le ha se a bona hore ha a hlokehe ka letho mokgatlong.
- O rata mosebetsi wa hae/o sebetsa ka boitelo mosebetsing. Re bona ha a itokolla sepetelele a e so phele hantle.

O sebete sa ho beha tau setswetse. O ile a batla ho kopana le Nkubu ka seqo ho ipelaetsa ka ho kgutlela mosebetsing.

Nkubu

Nkubu ke setho sa mokga wa dipolotiki, ebile ke rakgwebo hara motse.

- O pelompe/kgopo. O ile a bolaya Mojalefa mme a roma Thabiso ho bolaya Malefane.
- O pelo e telele/Meharo. Re bona ha mokgatlo o se o atlehile a batla hore setumo e be sa hae.
- O hloka mohau/Kutlwelobohloko. O ile a roma Thabiso hore a bolaye Malefane ka kotsi ya koloi le hona ho mo thunya.
- O bohale/O masene. O ile a qhekanyetsa Letshela hore a hlohleletse Malefane a tlohele mosebetsi ha mmoho le lenyalo la hae le Mapule.
- Ha a tshepahale. Ha a a phethisa ditshepiso tseo a neng a di tshepitsitse Malefane ha a ne a re a kenele dipolotiki.

Phethelo

Ka dipuo le diketsahalo tsa dibakadi dingolweng, mongodi o kgona ho re senolela semelo/botho ba dibakadi tse bileng di thusa ho ntshetsa sengolwa pele.

[25]

POTSO YA 11: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**Malefane – NP Maake**

- 11.1 Ke leeme la hore o kgella batho ba badileng fatshe/Ha a rate thuto. √ (1)
- 11.2 Ke Letshela. √ O ile a hlohlelletsa Malefane hore a tlohele mosebetsi wa botitjhere, a kenele dipolotiki./O ile a mo hlohlelletsa hore a tjetjhisetse lenyalo la hae le Mmapule morao. √ (2)
- 11.3 Ke koloi e ntjha ya mokga/ E tla ba moetapele/nkgetheng wa mokga/O tla ba le ofisi ya hae/O tla fumana moputso o fetang wa botitjhere. √
[Tshwaya tse pedi] (2)
- 11.4 Ke hantle ka hobane o ne a tshepitswe dintho tseo a neng a se na tsona.

KAPA

- Ha se hantle hobane dipolotiki ha di na nnete, motho a ka shwa neng kapa neng. √√ (2)
- 11.5 Ke hobane Mapule o ne a sa tswa fumana mosebetsi mme e le hore o ne a bala hole le hae, jwale a batla hore a qale ka ho sebeletsa lelapa. √√ (2)
- 11.6 Ke sebakadi sa semelo se bontshang lerato la nnete. √ O ile a rata Malefane le ha a se a hlanya/Ha a ya ka a dumela e mong mohlankana le ha a se a utlwile hore lenyalo la bona le tjetjhiseditse morao √
[Tshwaya le tse ding dikarabo tse tswang bukeng tse bontshang semelo sa Mapule] (2)
- 11.7 Ho re tjobela pele ka mokgwa wa hore Nkubu o qetelletse a laetse Thabiso le Malebela hore ba bolaye Malefane. √√ (2)
- 11.8 Ke basebetsimmoho/metswalle √ (1)
- 11.9 O ile a ameha kotsing ya koloi a tsamaya le Thabiso hong le banana ba eya moketeng wa mokga. (2)
- 11.10 Thabiso o kgothalletsa Malefane hore a ratane le ngwanana e mong a se tsamaye le Mapule ha ba eya moketeng wa mokga/O ile a mo thunya a mmolaya. √√ (2)
- 11.11 Ke molaetsa wa hore re tlameha ho inkela diqeto re se phethisi ditakatso tsa batho ba bang. √√ (2)
- 11.12 Nkubu ke mohanyetsi/ molwantshi √ O kgahlanong le katleho ya lelapa la ha Letshela hoo a ileng a kgothalletsa Malefane ho tlohela mosebetsi wa botitjhere molemong wa ho mo diha. √ (2)

11.13 Ke kgohlano ya kante ✓

KAPA

Ke kgohlano ya ka hare ✓
[Tshwaya e le nngwe]

(1)

11.14 Ke maikutlo a bohloko/ a masisapelo ✓ Ka hobane Malefane o thuntswe
ka sehloho a se na molato, ebile a lahlehetswe ke tsohle. ✓✓

(2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80